

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 18. travnja 2007.

Klement Aleksandrijski – poklisar dijaloga između vjere i kulture

Draga braćo i sestre!

Klement Aleksandrijski je po svoj prilici rođen u Ateni negdje sredinom drugoga stoljeća. Kao naslijeđe iz svoga rodnog kraja nosi ono istaknuto zanimanje za filozofiju, po kojem će postati jedan od poklisara dijaloga između vjere i razuma u kršćanskoj tradiciji. Još kao mladić odlazi u Aleksandriju, taj "grad-simbol" onog bogatog spleta različitih kultura koji je karakterizirao helenističko doba. Ondje je bio Pantenov učenik, od kojeg će kasnije preuzeti vođenje katehetske škole. Brojni izvori potvrđuju da je zaređen za svećenika. U tijeku progona iz 202. i 203. godine napustio je Aleksandriju i sklonio se u Cezareju, u Kapadociji, gdje je umro oko 215. godine. Najvanija djela koja su nam od njega ostala su tri: Protreptik (ili Nagovor) Pedagog i Stromati (ili Tapiserije). Premda izgleda da to nije bila prvobitna autorova namjera, činjenica je da ti spisi čine pravu trilogiju, kojoj je cilj djelotvorno pomoći duhovno sazrijevanje kršćanina. Protreptik, kao što kae sama riječ, znači "nagovor" upućen onome koji započinje svoj hod u vjeri. Još bolje, Protreptik koincidira s jednom Osobom: Sinom Bojim, Logosom, Isusom Kristom, koji "nagovara" ljude da odlučno zakorače putom Istine. Sam Isus Krist postaje zatim Pedagog, to jest "odgojitelj" onih koji su, u snazi krštenja, sada već postali djeca Boja. Isti taj Isus Krist je, na kraju, također "Učitelj" koji prenosi najdublja učenja. Ona su sabrana u trećem Klementovu djelu, Stromatima. Ta riječ na grčkom znači "tapiserije": riječ je, naime, o sustavno nepovezanoj zbirci različitih tema, što je bilo uobičajeno za Klementovo učenje.

Klementova kateheza, u cjelini gledano, prati ukorak katekumene i krštenike kako bi oni, uz pomoć dvaju "krila", naime, vjere i razuma, prispjeli dubokom poznavanju Istine, koja je Isus Krist, Boja

riječ. Samo to poznavanje, koje je neraskidivo povezano s Objavom, jeste "prava gnoza", a nipošto ona što je zastupaju i šire gnostički krivovjerci. Prema Klementu, naime, "prava gnoza" je znanstvena – izvorno teološka – obrada sadraja vjere. Zdanje što ga razum pod nadahnućem vrhunaravnog počela gradi jest sama vjera. Istinska gnoza je, u konačnici, sama vjera, koju Isus Krist pobuđuje u duši koja je s Njim sjedinjena. Klement kršćane dijeli u dvije kategorije: jednostavne i gnostike. No, tu nije riječ o bitnoj razlici, već samo o različitim stupnjevima: prvi su vjernici koji ive vjeru na uobičajen način, no koja je uvijek upravljena k obzorima svetosti; drugi su oni koji već ive neporočnim i besprijeckornim duhovnim ivotom. U svakom slučaju kršćanin, polazeći od temelja opće vjere, kroz traganje u kojem ga vodi sam Krist, moe i mora prispijeti poznavanju istina koje oblikuju sadraj vjere. Tako stečeno znanje postaje u duši iva stvarnost, jedinstvo ljubavi koja preobraava srce, zajedništvo s Logosom. U tome zajedništvu "savršeni gnostik" prispijeva kontemplaciji (theoria), što je najuzvišeniji oblik poznavanja Boga.

Klement preuzima učenje prema kojem je krajnji čovjekov cilj taj da postane sličan Bogu. To je moguće zahvaljujući konaturalnosti s Njim, koju je čovjek primio u času stvaranja, zbog čega je već sam po sebi – premda još uvijek na nesavršen način – slika Boja. Zahvaljujući toj konaturalnosti moguće mu je upoznati boanske stvarnosti, kojima čovjek prijanja prije svega po vjeri i, vršenjem kreposti, moe rasti sve dotle da se izdigne do kontemplacije Boga. Tako na putu prema savršenosti Klement moralnom zahtjevu pridaje jednako vanost kao i intelektualnom. Sjedinjenje s Bogom i kontemplacija Boga ne mogu se postići samo putem razumske spoznaje: za to su potrebne također kreposti. Dobra djela moraju pratiti umnu spoznaju kao što sjena svuda prati čovjeka: ona od nje nisu nikada odvojena, a, s druge strane "prava gnoza" ne moe koegzistirati sa zlim djelima.

Dušu "pravoga gnostika" rese nadasve dvije kreposti. Prva je bestrasnost (apatheia); druga je ljubav, koja jamči duboko sjedinjenje s Bogom i kontemplaciju. Ljubav daje savršeni mir i dovodi "pravoga gnostika" u stanje da moe podnijeti i najveće rtve, pa i najvišu rtvu, i pomae mu da se stepenicu po stepenicu uzdie k vrhuncu kreposti. Tako etički ideal antičke filozofije, do jest oslobođenost od svih strasti, Klement redefinira i povezuje s ljubavlju, u neprestanom procesu sjedinjenja s Bogom, što predstavlja put k poznavanju "prave gnoze".

Na taj način Aleksandrinac stvara drugu veliku priliku za dijalog između kršćanskog navještaja i grčke filozofije, nakon djelomičnog "neuspjeha" Pavla na Areopagu, o čemu se govori u 17. poglavlju Djela apostolskih. "Još ćemo te o tom slušati!" komentirali su tada s ironijom neki Atenjani, okrećući leđa govorniku. Sada Klement, da bi ponovno pokrenuo taj dijalog, obasipa pohvalama grčku filozofsku tradiciju. Kao što je pisao moj časni prethodnik u enciklici Fides et ratio, Aleksandrinac je tumačio filozofiju kao "uvod u poučavanje vjeri" (br. 38). I, doista, Klement smatra da je Bog dao filozofiju Grcima "kao neku vrstu njima primjerena svjedočanstva" (*Strom.* 6,8,67,1). Za njega grčka filozofska tradicija, zajedno sa idovskim Savezom, predstavlja područje "objave", doduše još uvijek nepotpune, Logosa, i omogućuje čovjeku da pabirči "sjemenke" istine. Tako Klement nastavlja odlučno opisivati put onoga koji eli "dati razlog" vlastite vjere u Isusa

Krista. On moe posluiti kao primjer kršćanima, katehetama i teolozima našega doba, kojima je Ivan Pavao II. u istoj enciklici bio preporučio da "prepoznaju i što je bolje moguće iznesu na vidjelo metafizički vidik istine, da bi zapodjenuli kritički dijalog kako sa suvremenom filozofskom mišlju tako i s čitavom filozofskom tradicijom". Duboko povezivanje teološkog i filozofskog znanja je, naime, "jedno od najizvornijih doprinosa kršćanske tradicije produbljivanju objavljene istine" (br. 105).

Zaključujemo citatom nekih dijelova glasovite "molitve Kristu Logosu", kojom Klement zaključuje svoje djelo *Pedagog*. "Budi milostiv svojim sinovima", ponizno moli nadahnuti Klement: "Daj nam da uivamo tvoj mir, da se jednom preselimo u tvoju domovinu, da nas ne potope vali grijeha dok preko njih prelazimo, da budemo preneseni u spokoj Duha Svetoga i neizrecive Mudrosti. Noću i danju, sve do konca, pjevamo pjesmu zahvalnu jednom Ocu,... Sinu, pedagogu i učitelju, u jedinstvu Duha Svetoga. Amen!" (*Ped* 3,12,101).